

El treball en grup cooperatiu com una de les eines per afavorir l'atenció a la diversitat

1. Referents teòrics del treball en grups cooperatius

Perspectiva vygotkiana.

Vygotski destaca que les funcions mentals i el desenvolupament humà tenen el seu origen en les relacions socials. Per ell les habilitats cognitives de l'individu depenen en gran mesura del grup en el que es troba immers (punts de vista compartits, cooperació entre aprenents...). En aquest sentit, doncs, l'aprenentatge i el desenvolupament intel·lectual sempre tindran lloc a partir de la interacció amb els altres.

En la línia d'aquest enfoc queda clar que en la interacció social l'infant aprèn a regular els seus processos cognitius seguint les indicacions o directrius dels adults i/o persones amb les que interactua.

Perspectiva piagetiana.

Piaget posa l'èmfasi en la resolució dels conflictes. Per a ell la cooperació entre les diferents persones afavoreix la capacitat de dissociar tot allò que és subjectiu del que és objectiu, fomentant, d'aquesta manera, els ajustos entre les persones.

El coneixement, segons la teoria piagetiana, es construeix a partir de la interacció entre la persona i l'entorn. Aquesta interacció genera un conflicte entre els esquemes previs ja assolits per l'individu i la nova informació que li arriba de l'entorn, amb la qual cosa enriqueix les seves representacions mentals (conflicte socio-cognitiu).

L'objectiu d'aquesta interacció sempre serà el d'arribar a un acord o a una resposta comuna després de partir de punts de vista moderadament divergents.

Teoria Social de l'Aprenentatge.

Pels autors d'aquesta teoria l'èxit dels individus depèn de l'èxit del grup al qual pertanyen, la qual cosa, obliga a crear un "clima de cooperació".

Quan els individus treballen junts en una tasca nova la seva dependència del grup els motiva a esforçar-se per arribar a l'èxit, ja que cada un d'ells arribarà a assolir els seus objectius si, i només si l'equip assoleix l'èxit.

Les relacions entre els alumnes tenen un gran valor educatiu perquè afavoreixen el procés de socialització, faciliten l'adquisició de competències socials, fan que es relativitzin els diferents punts de vista i, en definitiva, incrementen les aspiracions individuals davant el treball escolar possibilitant, alhora, la regulació dels impulsos agressius.

2. Finalitat del treball en grups cooperatius

- facilitar el treball autònom de tots els alumnes, des del punt de vista de la cooperació grupal i entre iguals. D'aquesta manera, el mestre pot oferir una atenció més individualitzada a aquells alumnes que més la necessiten, realitzant, així, una adequada atenció a la diversitat de ritmes, de capacitats i d'interessos.
- passar la responsabilitat de l'aprenentatge als propis alumnes (en altres propostes queda centrada en el professor). El mestre pren un paper de "mediador", de dinamitzador del grup i de facilitador de recursos.
- explicitar clarament quins són els objectius de cada tasca i quina funció ha de complir cada un dels membres del grup, recordant-los tantes vegades com calgui, per aconseguir una

veritable transferència de responsabilitats (del professor a l'alumne) i una veritable autogestió del grup,

- potenciar al màxim l'organització social de les activitats d'aprenentatge. Optimitzant al màxim aquestes relacions podran establir-se relacions tutorials entre alumnes, col·laboracions entre iguals i, en definitiva, un aprenentatge veritablement cooperatiu.
- treballar ideals com la discussió, la negociació i, en general, els valors de respecte, solidaritat i democràcia.
- fugir de la competitivitat a l'hora d'aprendre, descartant les recompenses individuals en favor de les grupals, En aquest sentit, és importantíssim que el docent tingui cura de no reproduir la competitivitat individual entre els diferents grups i que no perdi mai de vista que els èxits individuals (personals i dels petits grups) es basen en l'èxit de l'equip (sub-grups i grup-classe).

3. Una proposta d'organització cooperativa

Organització i normativa de funcionament de l'alumnat

L'heterogeneïtat en la composició del grup facilita:

L'atenció a la diversitat de sexe, d'ètnies, de cultures, de capacitats,...

La compensació i l'equilibri de desigualtats.

L'aprenentatge entre iguals

La participació activa dels alumnes amb possibilitats d'èxit davant els companys.

La millora de l'autoestima i del nivell d'aprenentatge.

Les demandes i les respostes que es fan en l'aprenentatge entre iguals és més ajustada al nivell de desenvolupament de l'alumne.

A l'alumne eines d'inserció social

La cooperació en front de l'individualisme competitiu.

El nombre d'alumnes per grup:

Preferiblement 4, però segons les circumstàncies d'algun treball es poden fer grups de 3, o bé, com a màxim de 5 alumnes. No es convenient passar d'agrupaments de 5 alumnes, ja que la dinàmica de planificació, de discussió, de responsabilitat davant el paper a assumir, d'obtenir acords, etc. es fa difícil.

Les funcions específiques de treball de cada un dels components del grup, en el sí del grup i davant del gran grup:

Cada alumne ha de participar activament en tot el treball de petit grup: reflexionant, aportant idees, intentant resoldre el/s problema/es que es plantegin, etc. tenint sempre present una actitud tolerant, de respecte, d'ajut i de col·laboració envers els altres membres del grup.

Cada alumne adoptarà cada un dels següents papers, durant les sessions que es determinin:

- dinamitzador, organitzador i sintetitzador de la tasca del grup.
- secretari (el que pren notes i organitza el treball escrit).
- grafista (el que genera la part gràfica de retolacions, dibuixos, gràfics,...)
- portaveu (el que exposa oralment les conclusions de treball del seu grup al gran grup i també fa la recopilació de materials necessaris per al tema de treball).

Cal pensar i adaptar cada càrrec en funció de l'àrea curricular i de les activitats que es pensen desenvolupar.

Cal concretar les actituds, valors i normes (a elaborar i negociar entre tot el grup/classe i el mestre).

L'estabilitat en la composició de cada grup:

Cal que cada alumne hagi desenvolupat un mateix càrrec durant 3, 4 ó 5 sessions, per tal d'haver pogut consolidar el seu aprenentatge en les habilitats que se li demanaven i en diferents tipus de continguts.

Cal que cada alumne passi per tots els càrrecs que s'hagin definit, tenint els mateixos companys.

Al final de cada sessió el grup anota i exposa en les sessions de posta en comú (gran grup), les dificultats que han trobat i les solucions que aporten. Cal que expliquin quines modificacions farien per millorar el procés de treball i d'aprenentatge.

Al final de cada sessió el grup s'autoavalua (a través d'un petit qüestionari estàndard), i queda reflectit:

el grau d'adequació de cadascú a la tasca
les actituds envers els altres

Es necessari que cada alumne tingui clar que s'ha de respectar el principi del treball cooperatiu entre iguals: ha de buscar i acceptar l'ajut dels companys abans que el del mestre. Les demandes d'ajut al mestre es faran de forma col·lectiva, quan entre els components del grup no hagin pogut generar solucions de progrés.

Organització de l'alumnat del grup/classe:

Fer grups de 4 alumnes, en funció del nombre total d'alumnes de la classe.

Cada grup segueix la mateixa normativa de funcionament intern.

Tots els grups treballen a l'hora dins la mateixa classe, laboratori, biblioteca, etc.

Les activitats i els continguts a desenvolupar són els mateixos per a cada un dels grups en la majoria de sessions. També es poden organitzar sessions on cada grup treballa un aspecte diferent del contingut d'aprenentatge.

El paper del mestre

En les sessions en que el mestre organitza el treball a l'aula en l'estructura de grups cooperatius i té la possibilitat de:

- Atendre millor a cada un dels alumnes del grup/classe, mentre fa una observació directa grup per grup, a l'estona de treball en petit grup.
- Facilitar un ajut més adequat a cada grup d'alumnes i en especial a aquells alumnes amb NEE. més greus i permanents.
- Recollir les idees prèvies dels alumnes (a la part inicial en gran grup a cada sessió i també quan va passant pels diferents grups), acordar què volem saber, que necessitem buscar i com organitzem el treball.
- Preparar i adequar millor els materials de consulta o fonts d'informació per a l'elaboració de les activitats, ja que els alumnes del grup entre sí s'ajuden per a obtenir un més alt grau d'informació i coneixement sobre el tema.
- Seguir més d'aprop el procés d'aprenentatge de cada alumne i veure on s'equivoca, quines estratègies posen en funcionament per a resoldre els problemes, quines actituds desenvolupa en relació als altres i al treball,
- Valorar que no cal que tots els grups aconseguixin els mateixos objectius i analitzar conjuntament que sovint hi ha diferents solucions a un mateix problema, i diferents formes i camins d'abordar-ho.

- Recollir i valorar petites aportacions, que han representat molt d'esforç per a un determinat alumne davant del seu grup, i d'un petit grup a davant del gran grup,
- Presentar dubtes/incògnites que facin "treballar més" a aquells que més hagin avançat.

Proposta d'organització d'una sessió de treball

El mestre i tot el conjunt d'alumnes aborden el tema de treball, les activitats a desenvolupar i els objectius a aconseguir en relació als continguts que es prioritzin.

Es recorda la normativa de funcionament del grups cooperatius, tant pel que fa al paper de cada alumne com al del mestre.

S'especifica el temps del que es disposa per treballar en petit grup.

S'inicia el treball en grups.

S'ajunta tot el grup/classe i es fa la posada en comú.

Cada grup exposa els seus resultats, avantatges i inconvenients, tant en relació als continguts conceptuals i procedimentals com a les actituds de cada un dels seus membres.

El mestre fa una síntesi de l'exposició de tots els grups.

Mestre i alumnes decideixen a on i com cal reemprendre el treball a la següent sessió.

4. Una proposta d'organització cooperativa (Lew Barnett. 1995)

Aquest tipus d'aprenentatge cooperatiu busca l'aprenentatge de continguts i l'aprenentatge d'estratègies socials. Els alumnes aprenen a través de la cooperació i aprenen a cooperar.

Els alumnes aprenen que els seus èxits individuals es basen en l'èxit de l'equip. la nota final es basa, en part, en el que guanya l'equip.

Insisteix en que els alumnes tinguin responsabilitat individuals

Aquest tipus d'aprenentatge cooperatiu proposa que:

- els grups siguin el màxim d'heterogenis de nivell, d'interessos i de situació familiar.
- els grups han de progressar com equip
- hi hagi un sistema de "notes de millora" que consisteix en saber el que l'alumne ha après o ha guanyat en aquell treball, partint de la seva nota base.
- la nota de l'equip es calculi sumant les "notes de millora", d'aquesta manera els alumnes "bons" s'esforcen a ajudar als altres.

La manera d'introduir aquest treball es proposant als alumnes que treballaran junts en algunes classes. Poden escollir el nom de l'equip, un escut, amb la idea que busquin la seva identitat com a grup sense sentir la necessitat de competir amb els altres.

S'han de fer activitats perquè els alumnes aprenguin a compartir informació, controlin el temps, comparteixin el lideratge, facin resums, i d'altres habilitats.

Una activitat seria la del "**trencaclosques**". Aquesta activitat consisteix en:

- dividir la informació en parts procurant que siguin iguals en dificultat i quantitat.
- fer grups i buscar un representant per a cada part de la informació.
- els representants de cada equip s'ajunten per aprendre la part de la informació, ajudant-se mútuament a recordar-la.
- els representants tornen al seu grup i expliquen la informació als altres.
- el professor passa una prova a tots els alumnes.

- es corregeix i es calcula la nota de l'equip. L'equip amb la nota més alta rep un premi.